

İKİNCİ İNÖNÜ ZAFERİNİN TÜRK MİLLETİNE KAZANDIRDIĞI MORAL GÜÇ*

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Vehbi ECER**

Başlangıç

II. İnönü Savaşını ele almadan önce bu savaşın tarihî zeminini kısaca hatırlatmak gerekir.

30 Ekim 1918'de meşhur Mondros Ateşkes'i (mütarekesi) imzalandı. Bu mütareke ile Çanakkale ve İstanbul boğazları İtilâf Devletlerince (İngiltere, Fransa, Amerika, İtalya...) işgal edilebilecekti. Osmanlı Orduları terhis edilecek, eldeki mühimmat ve silâhlar düşmana verilecekti. Demiryolları, limanlar, her türlü haberleşme araçları düşmanlarca denetlenebilecekti. Anlaşmanın 7 nci maddesine göre ise gerekli gördükleri taktirde stratejik bölgelerden herhangi bir yeri işgal edebileceklerdi. Bu mütareke ile Osmanlı Devleti devlet olma özelliğini kaybediyordu.

Daha sonra Osmanlı Devletinin topraklarının paylaşımına sıra geldi. Yunan Başbakanı Venizelos, İzmir'de Rumların Türkler tarafından öldürüldüğünü ve Osmanlı hükümetinin olayları engelleyemediğini iddia etti ve Mondros Mütarekesinin 7 nci maddesine göre İzmir'e asker çıkardı. 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal eden Yunanlılar 48 saat içinde 50'ye yakın surbayla birlikte 2000'in üzerinde Türk'ü şehid ettiler. Ancak İzmir'i almakla yetinmeyen Yunanlılar Ege bölgesinde yayılmaya koyuldular. Azınlıkların

* Erciyes Üniversitesi'nde aynı başlıkla 31 Mart 1998 tarihinde verilen konferansın geliştirilmiş metnidir.

** E.Ü. İlahiyat Fakültesi Öğretim Elemanı

da çalışmalarıyla ve destekleriyle Osmanlı topraklarının birçok yerlerinde isyanlar ve işgaller birbiri ardına devam etti. Bütün bu işgallere, olumsuzluklara karşılık vatani savunmaya yönelik dernekler kuruldu, çalışmalar başlatıldı¹.

Mustafa Kemal Paşa, Padişahın ve hükümetin seçimi ile, olağanüstü yetkilerle donanmış **ordu müfettişi** olarak 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak bastı. Kâzım Karabekir ve Ali Fuat Paşalarla haberleşti. 25 Mayıs 1919'da Havza'da bir tamim yayınladı. 22 Haziran 1919'da ise Anadolu'nun her köşesine gönderilen "**Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararının kurtaracağı**"nı belirten, "**Askerî ve millî teşkilâtların hiç bir şekilde kaldırılmayacağı, silâh, cephane ve diğer araçların elden çıkarılmayacağı**"nı açıklayan AMASYA TAMİMİ'ni² ilân etti. 23 Temmuz 1919'da ERZURUM, 4 Eylül 1919'da SİVAS Kongreleri toplandı. Böylece Anadolu'da, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde direniş başlatıldı.

11 Nisan 1920'de Padişahın kararıyla İstanbul'daki Osmanlı Meclis-i Mebusanının feshedilmesinden sonra, Meclisten Ankara'ya gelebilenlerin katılımları ve yeni seçilen milletvekilleriyle 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi Ankara'da toplandı. Meclis başkanlığına da Mustafa Kemal Paşa'yı seçti. Böylece yasama ve yürütme gücünün Büyük Millet Meclisi'nde toplandığı yeni bir devlet kuruldu. Anadolu'daki bütün devlet memurları, devlet daireleri kontrol altına alındı. Ancak çeşitli kışkırtmalar ve aldatmalar neticesinde Anadolu'nun birçok yerinde isyanlar başgösterdi. Bu isyanların bastırılmasında mahallî örgüt ve güçlerden yararlanıldı. Ancak Kâzım Karabekir'in komutanı olduğu 15. Kolordu dışında gerçek savaşgücü tanyan bir birlik yoktu. Bu sebeple Anadolu'nun birçok yerinde ortaya çıkan silâhlı direniş birliklerini Heyet-i Temsiliye başkanı olan Mustafa Kemal Paşa kendisine bağladı. Mevcud askerî kadrolardaki su-

1. Direniş ve kurtuluş direnişleri için kurulan örgütler hakkında kısa bilgi için bkz. Şerafettin Turan; **Türk Devrim Tarihi**, Ankara 1991, I, 123-148; Ayrıca bkz. Fethi Tevetoğlu, **Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar**, Ankara 1988, (T. Tarih Kur. yayını)

2. Ahmet Mumcu, **Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**, İstanbul 1982, 36-39.

bayları bu birliklere komutan veya danışman atayarak düşmana karşı daha düzenli, daha disiplinli bir "gerilla" faaliyeti başlattı. Bu birliklerle bazı başarılar da elde edildi. Ancak bu birlikler, Kuvay-ı Milliye Birlikleri, gerçek bir ordu olmaktan uzaktı. Düzenli ordulara, karşı gerçek anlamda bir orduyla karşı çıkılabileceği düşüncesiyle, genç elemanlar silâh altına alındılar. Birçok Kuvay-ı Milliye birliği de ordu kadroları içine katıldı. 1920 yılında 17 tûmenden oluşan düzenli bir ordu kuruldu.

9 Kasım 1920'de Batı Cephesi Komutanlığı ikiye ayrıldı:

- 1) İsmet Bey komutasında Batı Cephesi Komutanlığı,
- 2) Albay Refet Bey komutasında Güney Cephesi Komutanlığı.

Bu arada 1920 yılının Aralık ayında Çerkez Ethem ve kardeşleri düzeli orduya girmeyi reddederek Türk hükümetine karşı ayaklandı. 6 Ocak 1921'de de Yunanlılar Anadolu içlerine ilerlemeye başladılar. 11 Ocak 1921 günü sonuçlanan **Birinci İnönü Zaferi**yle Çerkez Ethem'i destekleyen Yunanlılar hezimete uğratıldılar. Çerkez Ethem Yunanlılara sığındı, kuvvetlerinin bir kısmı da millî orduya katıldılar.

Yunanlılar, I. İnönü Savaşının kendi aleyhlerine verdiği acı sonucu unutamadılar. I. İnönü Savaşının, yani Yunanlıların geri çekilmeleriyle sona erişinden 2 ay 12 gün sonra, 23 Mart 1921'de yeniden saldırıya geçtiler. İki ordunun da güç durumu öncekinden farklıydı.. Yunanlılar yeni takviyeler almıştı. Türk Ordusu da Ocak–Mart ayları içerisinde yeniden teşkilâtlanma ve güç kazanma içinde oldu. Ancak her haliyle Yunan Ordusu sayıca ve askerî donanımca Türk birliklerinden daha şanslıydı³.

Ellerindeki teknik imkanlara dayanan ve güvenen Yunanlılar Bursa Cephesi'nden İnönü istikametine doğru saldırıya geçtiler (23 Mart 1921).

Yunanlılar 26 Mart'ta Afyon'u işgal etti. Yunanlılarla sıcak temas, düşman üzerine yapılan kararlı taarruz 27 Mart 1921 günü İnegöl Cep-

3. İki ordunun top, tüfek, atlı... sayıları için bkz. Ş. Süreyya, *İkinci Adam*, Ankara 1993, I, 173; Mumcu, 83.

hesinde başladı. Savaş 30 Mart'a kadar 3 gün sürdü. Türk Ordusu büyük güçlükler içinde, bütün ihtiyat kuvvetlerini de kullanmak suretiyle, üstün kahramanlıklar gösterdi. 31 Mart'ta düşman cephesinde sarsıntılar başladı. İsmet Bey bütün birliklerine taarruz emrini verdi, akşama doğru Yunan Ordusu ric'at etmeye başladı. 1 Nisan 1921 sabahı Genelkurmay Başkan Vekili Fevzi Paşa'ya çektiği telgrafı; "**Düşman binlerce ölüleriyle doldurduğu muharebe maydanını muzaffer silâhlarımıza terketmiştir**" cümlesiyle bitirmiş ve zaferi müjdelemişti⁴. Mustafa Kemal Paşa'nın "**Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihini de yendiniz**" övgülü cümlesini taşıyan bir telgrafla tebrikini aldı.

Merhum Hikmet Bayur, II. İnönü Zaferi'nin önemini belirtmek üzere şöyle bir karşılaştırma yapar:

"Birinci İnönü vuruşması bizim için bir başarıydı ve Batı'da düzenli bir Türk Ordusu'nun oluşturduğunu gösteriyordu... Ancak o, ufak birliklerin çarpışması niteliğinde olup, Ethem'in ayaklanmasından yararlanmak isteyen Yunanlıların, onun yenilmesi üzerine çekilmeleriyle sonuçlanmıştı. Halbuki II. İnönü Vuruşması diye adlandırılan vuruşmalar kesin bir Türk zaferiyle sonuçlanır⁵.

Bu kesin zafer üzerine Genelkurmay Başkan Vekili Fevzi Paşa Büyük Millet Meclisi'nde savaşı ve zaferi anlatır, aynı toplantıda "Fevzi Paşa'nın rütbesi birinci ferikliğe (orgeneralliğe) yükselti"lir⁶. Albay İsmet Bey'de Meclis kararıyla generalliğe (Tuğ) terfi ettirilir⁷.

Neden Önemli?

II. İnönü Zaferi'nin Türk İstiklâl, Türk Kurtuluş Savaşı'ndaki rolü

4. Zeki Saruhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, Ankara 1995, III, 475.

5. Hikmet Bayur, *xx. Yüzyılda Türklüğün Tarih ve Acun Siyasası Üzerindeki Etkileri*, Ankara 1983, 199.

6. Saruhan, III, 476.

7. General Fahri Bejen kitabında orgeneralliğe terfi ettirildiğini yazar. Bkz. F. Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara 1983, 314.

nedir? Türk Kurtuluş Savaşı'na **Millî Mücadele Savaşı** denilir. Millî Mücadele ya da Türk İstiklâl Savaşı denildiği zaman şu anlaşılır:

Mondros Mütarekesi'nden (30 Ekim 1918) Türk Ordularının istilacı Yunan Ordularını Türkiye topraklarından atarak İzmir'e girişinden (9 Eylül 1922) sonra imzalanan Mudanya Mütarekesi'ne (14 Ekim 1922) kadar süren 3 yıl 11 ay 15 gün süren istiklâl ve vatan savunması ile, Türk Devleti'nin yeniden organize edilişi harekâtına millî mücadele veya **Türk İstiklâl Savaşı** dönemi denilir.

II. İnönü Zaferi'nin önemine binaen o günkü Meclis Başkanı Mustafa Kemal ile İsmet Bey arasındaki yazışmalar (telgraflar) için bir ansiklopedi yazarımız şöyle bir tesbitte bulunur:

"Bu vesile ile (yani II. İnönü Zaferi vesilesiyle) İsmet Paşa ile Mustafa Kemal Paşa arasında teatî edilen telgraflar, savaş edebiyatının parlak belgeleridir. Fırsatları değerlendirmede usta bir lider olan Mustafa Kemal Paşa, bu muharebenin neticesini de içe ve dışa karşı moral ve psikolojik bir imkân olarak iyi değerlendirdi⁸".

Gerçekten de Mustafa Kemal'in İsmet Paşa'ya çektiği tebrik telgrafı edebiyat âbidesi sayılabilecek onurlandırıcı, manevî güç verici ifadeleri taşımaktadır. Ben burada bu telgrafın sadece üç cümlesini almak istiyorum. O diyor ki:

"Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihini de yendiniz. İstilâ altındaki bedbaht topraklarımızla beraber bütün vatan, bugün müntehâlarına (en uzak noktalarına) kadar zaferinizi tes'id ediyor (kutluyor). Düşmanın hırs-ı azim ve hamiyetinizin yalnız kalyalarına başını çarparak hurdahâş oldu⁹".

8. "Millî Mücadele", **Yeni Türk Ansiklopedisi**, İstanbul 1985, VI, 2392.

9. M. Kemal, **Nutuk**, İstanbul 1938, 415.

Gerçekte "**milletin makûs talihi**" henüz yenilebilmiş değildi. Milletin makûs talihi Mustafa Kemal Paşa tarafından Sakarya ve Dumlupınar'da yenilecekti. Ancak Mustafa Kemal Paşa böyle bir iyimser, güç verici, ferahlatıcı değerlendirme ile Anadolu Türk halkını rahatlatmayı amaçlıyordu. Ayrıca dışa karşı bir kuvvet, bir direnç ifadesi olan bu açıklamalar düşmanın moralini bozacaktı. Mustafa Kemal Paşa'nın Türk Ordusu'na, Anadolu Türk halkına verdiği bu güç, verdiği bu mesaj amacına kısa zamanda ulaştı. İnançlı ve kendine güvenen komutanların ardından, İnönü Zaferi'nin yankıları Anadolu'yu dalga dalga kapladı. İstanbul ve Anadolu basını her zamankinden daha güçlü, daha güvenli, daha heyecanlı bir şekilde millî mücadeleyi desteklediler. Halkı millî mücadeleyi desteklemeye teşvik ettiler. Millî bir heyecan ve düşmana karşı bir galeyan uyandırdılar. Bu heyecanla yazılar, şiirler yazıldı, mitingler düzenlendi, bütün Anadolu Türk halkı bir yumruk, tek yumruk haline geldi¹⁰. II. İnönü Zaferi'nin birçok yönlerden olumlu etkileri oldu:

a) TBM Meclisi güç kazandı:

II. İnönü Zaferi'ni, İsmet Paşa, 1 Nisan 1921 günü iki kişiye telgrafla müjdelendi:

aa) BMM Reisi Mustafa Kemal'e

ab) Erkân-ı Harbiye-i Umûmiyye Reisi Vekili Fevzi Paşa'ya.

Haberin ikinci gününde BMM toplandı. Mustafa Kemal Paşa ve Fevzi Paşa II. İnönü Savaşı hakkında Meclise bilgi verdiler¹¹. Alkışlar arasında konuşmalar tamamlandıktan sonra Erzurum, Saruhan, Bolu, Hak-

10. Prof. Dr. Şerafettin Turan, II. İnönü Zaferi'nin İstanbul Hükümeti'nin yumuşaması ve Ankara Hükümeti'ne yaklaşması duygusu içinde olduğunu şu cümlelerle anlatır:

"İnönü Zaferi ile doğan ulusal sevinç Ankara ve İstanbul hükümetleri arasında da bir yakınlaşmaya yol açmıştı. Bunun önemli bir yansıması **Kuvayi Milliye**'ye katılanlar hakkında Damat Ferit Hükümeti zamanında açılmış olan dâvaların durdurulması ve dosyaların kapatılması olmuştu. İstanbul Hükümeti ulusal harekete katılanların artık "**asi**" olarak değil, yurt savunmasına koşan kimseler olarak görmeye başlamıştı", Bkz. Turan, II. 249.

11. Utkan Kocatürk, **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi**, Ankara 1988, 248.

kari... mebusları da zaferin anlam ve önemini belirten, heyecanlı, ateşli ek konuşmalar yaptılar. Anadolu'nun her yerinden, zaferle ilgili olarak TBMM'ne tebrik mektupları ve telgrafları yağdı. Birçok yerlerde Meclise bağlılığı gösteren mitingler yapıldı. Böylece Meclisin itibarı yurd içinde ve yurd dışında arttı, Meclisin otoritesi daha da güçlendi. Başka bir bakış açısıyla Meclisin meşruluğu, halkın bağlılığını izhar etmesi sayesinde isbat ve te'vid edildi.

TBMM gelen tebriklere tek tek cevap verdi. Mebuslar kendi aralarında para toplayarak gazilere hediyeler dağıttılar, yaralıları ziyaret ettiler. 14 Nisan 1921 Perşembe günü TBMM tarafından Hacı Bayram Camii'nde şehid ruhları için mevlid okutuldu. II. İnönü Zaferi, TBMM'nin güvenini artırdı ve TBMM ve Anadolu Türk halkının kaynaşmasına, kucaklaşmasına hız kazandırdı. Güven ortamının doğmasına sebep oldu.

b) Anadolu Türk halkına heyecan ve güç kazandırdı

II. İnönü Zaferi duyulur duyulmaz Anadolu'nun en kuytu yerlerine kadar bütün millet zaferi kutlamaya başladılar. Zafer haberi ile birlikte Eskişehir'de 10.000 kişinin katıldığı muhteşem bir miting düzenlendi. 2 Nisan Cuma günü Ankara halkı, öğrenciler, esnaf... hükümet civarında toplandılar ve tekbir sesleriyle TBMM'ne yürüdüler. TBMM önünde bir arabanın üzerine çıkan Ankara Belediye Reisi **Samih Rifat Bey** ateşli bir konuşma yaptı. Daha sonra o dönemin büyük hatiplerinden **Hamdullah Suphi** halkı coşturan bir hitabede bulundu. Bunu diğerleri takip etti. Konuşmaları Mustafa Kemal Paşa mebuslar, halk coşkuyla alkışladılar. Kırşehir Mebusu Müfid Efendi'nin yaptığı etkili duadan sonra şükür kurbanları kesildi ve dağıldılar¹².

2 Nisan günü Bafra-Alaçam, Kastamonu, Samsun, Kütahya, Bolu ve birçok yerlerde nümayişler düzenlendi.

12. Kocatürk, 248.

Dr. Selahattin Tansel'in **Mondros'tan Mudanyaya Kadar** adlı eserinde verdiği bilgilere göre:

İstanbulcular mitingler yaptılar, Kızılay için para topladılar. Padişah teberru'larda bulundu, şehitler için mevlid okuttu.

Bafra ve Alaçam halkı –hediye edecekleri başka kıymetli eşyaları bulunmadığı için– 4000 kile tütün toplayarak bunların sigara yapılarak cepheye gönderilmesini istediler¹³.

Samsun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti toplantı yaparak, Mustafa Kemal Paşa, Refet Paşa ve Fevzi Paşalara 4500; Garp Cephesi kumandanlarına 15.500 adet ekstra sigarayı Samsun Mebusu Şükrü ve Hamdi Beyler vasıtasıyla gönderdiler¹⁴.

4 Nisan'da Kütahya'da Karamürsel'de kutlamalar yapıldı, mevlidler okundu ve hatimler indirildi.

6 Nisan Çarşamba günü Ankara'da, öğleden sonra 13.30'da, Ankara Mekteb-i Sultanîsi'nde: "**İnönü Muharebesinde istiklâl-i millî uğrunda şehid zâbitan ve efradımızın ruhlarına ithaf edilmek üzere**" mevlid-i şerif okutuldu. Bir gün sonra gene Hacı Bayram Camii'nde mevlid okutuldu.

8 Nisan gecesi Burdur'da memur, öğretmen, öğrenci ve askerlerin katıldığı büyük bir fener alayı tertip edildi, Türk Ordusu lehinde gösterilerde bulunuldu. Bir gün sonra Isparta halkı Kavaklı Camii'nde toplandı. Kur'an ve mevlid okundu, Türk Ordusu'nun başarıları için dualar edildi. Bütün Isparta bayraklarla donatıldı. Aynı gün Konya ve Kastamonu'da da törenler yapıldı, mevlidler okutuldu. **Kastamonu Basınında Milli Mücadelenin Yankıları** adını taşıyan ve Türk Tarih Kurumu'nca yayınlanan bir araş-

13. S. Tansel, **Mondros'dan Mudanya'ya Kadar**, Ankara 1974, I, 85; II, 249.

14. Nuri Köstüklü, "İkinci İnönü Zaferinin Anadolu'daki Yankıları", **Millî Kültür**, Ankara 1985, 1927.

tırmada konumuzla ilgili olarak önemli bilgilere sahip oluyoruz¹⁵. Bu araştırmadan öğrendiklerimize göre, II. İnönü Zaferi'nin haberi Kastamonu'da, 1 Nisan 1921 Cuma günü duyulmuş, halk sokaklara fırlamış, gece fener alayları düzenlenerek millî oyunlar oynanmıştır¹⁶. 2 Nisan 1921 Cumartesi günü büyük bir kalabalık davul-zurna eşliğinde, belediye önünde toplanarak üç saat civarında gösteriler yapmışlardır. Aynı kalabalık daha sonra VİLAYET önüne hareket etmişlerdir. Burada Vali Vekili Süleyman Sami Bey zaferin önemini belirten bir konuşma yaptı. Bu konuşmayı takiben bölge komutanı Muhittin Paşa da: "**Bir tek Türk kalıncaya kadar istiklâlimizi korumaya muktediriz. Yaşasın Türk Milleti**" sözleriyle sonlanan bir hitabede bulundu.

Bu heyecanlı konuşmalardan sonra, büyük bir coşku içinde "**Yaşasın Millet!**" diye bağrışan, haykıran bu topluluk, Müftü Osman Nuri Efendi'nin yaptığı duadan sonra dağıldı. Buradan şehrin ileri gelenleri askerî birliği (Fırka'yı) ziyaret ettiler. Burada halkın temsilcileri olarak şehrin ileri gelenleri orduyu tebrik ettiler. Karşılıklı konuşmalara geçildi. Bir öğrenciden sonra konuşma yapan Muhittin Paşa gençlerin gönüllerini şu cümlelerle aldı:

"Bugünkü millî bayramımızdan dolayı ordumuzu tebrikinize karşı teşekkür ederim. Bize bayram günleri yaşatan, millî günlerimizi kutlamaya vesile olan ordu efradı, subaylar; sizin gibi 15-20 sene evvel mektep sıralarında yetişen gençlerdir. O gençlerdir ki, bugünkü şerefli zaferi kazandılar. Sizin yetiştireceğiniz ordu da istikbalin zaferlerini kazanacaktır. Size düşen mühim vazife var ki, bugün kazanılan zaferi, istiklâli muhafaza etmektir... Bu memleketin en temiz, namuslu evlâtları gibi, vazifenizi fedakârlıkla yerine getiriniz. Eminim ki bugün kalbinizde bütün memleketin evlâtları gibi, millî bağımsızlık için canınızı feda etmeye bir azim ve emel ta-

15. Eski, 19.

16. Eski, 22.

şıyorsunuz. Bugünkü nesil ve gelecekteki nesil, bu ulvî duygularla dolu oldukça daima müstakil kalacağız¹⁷ⁿ.

Bu konuşmadan sonra Vali Vekili Kumandan Paşa, şehrin ileri gelenleri ve halk belediyeyi ziyaret ettiler. Belediyede Mekteb-i Sultanî öğretmenlerinden **Enver Kemal Bey** ateşli bir konuşma yaptı. Bu konuşmadan birkaç çarpıcı cümleyi aktarmak istiyorum. O diyor ki:

"Muhterem kardeşler! Türkler, bugünkü büyük bir zafer bayramını idrak ediyoruz. Cephede çarpışan Türk-Yunan askeri değil... asırlarda beri çarpışan haç ile hilâldir. Memleketimizi istilâ etmek maksadı ile kudurmuşcasına hücum eden düşmanlarımız, Türk süngüsüyle yok olup gitti. Kurtulmak için kaçıyor ve kahraman ordumuz tarafından takip ediliyor. Bu başarı, bu şeref istikbal ve mukadderatımızı değiştirecek mahiyettedir. Bize bu başarıları veren Cenab-ı Hakk'a şükredelim, ordumuzun başarısını temennî edelim¹⁸ⁿ.

2 Nisan 1921 günü gecesi çeşitli eğlenceler düzenlendi, yarışmalar yapıldı, fener alayları şehri dolaştı¹⁹. İsmet ve Mustafa Kemal Paşalara tebrik telgrafları çekildi. 8 Nisan 1921 Cuma günü Kastamonu Yakup Ağa Camii'nde önce hatm-i şerif, sonra mevlid-i şerif okutuldu.

Millî Mücadele döneminde **İnebolu** çok önemli bir geçit yeridir. II. İnönü Savaşı sırasında **Yusuf Akçura** ve **Mehmet Emin Yurdakul**'un **İnebolu**'da buldukları anlaşılmaktadır. İnebolulular zafer haberini 3 Nisan 1921 günü almışlar, gece yarısına kadar eğlenmişlerdir. İnebolu'nun Hürriyet meydanında toplanan halka önce **Mehmet Emin Yurdakul**, daha sonra **Yusuf Akçura** birer konuşma yapmışlar, daha sora 3 Nisan 1921 tarihli zafer haberini bildiren telgrafi açık arttırmaya koyarak o günkü adı **Hilâl-i Ahmer** olan Kızılay'a 6 000 lira para toplamışlardır. Bu

17. Eski, 22.

18. Eski, 22.

19. Eski, 23.

toplantıda Mehmed Emin Yurdakul'un yaptığı uzun ve heyecanlı konuşmasından bir paragrafını aktarmak istiyorum. O, şöyle diyordu:

"İnönü zaferi gururun, tamahın muharebesi değil, vatanın, haritanın muharebesidir... Peygamberimiz Hz. Muhammed'le; memleketi, sandukası hakarete uğrayan Gazi Sultan Osman, mezarlarından kefenleriyle çıkararak Söğüt önlerine gelmiştir ve Allah'ın din, vatan ordusuna fetih, yardım gelmiştir... Ey Türk! Vur! Senin mazlum İzmir'in, yash Edirne'nin, esir İstanbul'un, Suriye ve Türkiye'nin bütün ümitleri sende. Bunlar ezanları susmuş; minareleri, minberleri yıkılmış; camileri, kandilleri kararmış kabileleriyle, esir ve mahpuslarla dolu zindanlarıyla senin Anadolu'na gözlerini dikmişler, kahraman evlâtlarından mucize bekliyor, vur! Senin bel-delerine yangınlar, çocuklarına zincirler getirenleri, yeşil ovalarını kemiklerle ağartanları, gümüş ırmakları kanla kızartanları vur! Sana bir kara yılan gibi sarılmak istenen esareti boğmak için vur! Gururlu hırsları taşlara gömmek için vur! Ve silâhın kırılıncaya kadar vur! Seni, yukarıda Allah, aşağıda tarih seyrediyor, vur!"²⁰.

Kastamonu hapishanesinde tutuklu olduklarından dolayı Millî Mücadele'ye katılamadıkları için üzüntü duyan tutuklular aralarında topladıkları 100 lirayı Hilâl-i Ahmer'e verilmek üzere 9 Şubat 1921 günü Kordolu Komutanı Muhittin Paşa'ya teslim etmişlerdir. Muhittin Paşa da ertesi gün hapishaneye giderek teşekkür etmiş ve onlara küçük hediyeler vermiştir²¹.

c) Anadolu ve İstanbul Basını İyi Değerlendirdi

II. İnönü Zaferinden sonra İstanbul ve Anadolu basını bu zaferi, halkla, aynı heyecanla kutladı. Zaferden sonra, bu zaferin önemini ve Anadolu'da yapılan mitingleri yurd sathına ve dünyaya duyurdular. İçte ve

20. Eski, 26.

21. Eski, 29.

dışta Türk Milleti'nin gücü konusunda kamuoyu oluşturdular. Hükümetin yayın organı olan **Hâkimiyet-i Milliye** gazetesi Meclis'teki gelişmeleri ve Ankara'daki haberleri tüm yurda duyurdu. Birçok gazeteler Mustafa Kemal Paşa'yı desteklediler ve Türk Millî Mücadele Savaşına arka çıktılar. Bu yayınların başlıcaları şunlardır:

Ankara'da **Hâkimiyet-i Milliye**

Kastamonu'da **Açıkgöz**

Konya'da **Öğüt**

Kayseri'de **Anadolu'ya Doğru Erciyes**²²

İstanbul'da **İkdam**

Vakit

Alemdar

Peyam-ı Sabah

Güleryüz Gazetesi (5 Mayıs'ta Mustafa Kemal'in resmini bastı)

II. İnönü Zaferi ile, yakın Türk Tarihi'nde yenilgilerin çokluğu sebebiyle psikolojik bir eziklik içine giren Türk Milleti, basınıyla, meclisiyle, fevkalade bir heyecan ve galeyan seli haline geldi.

6 Nisan 1921 günü **İkdam** gazetesinde, "**İnönü Yahut Metristepeden Görülen Şeyler**" başlığı altında yazdığı yazıda, o günün heyecanını **Yakup Kadri** şöyle anlatıyordu:

"Ey ulvî hâdise! Hiçbir kalem, hiçbir dil senin mehâbet ve azametini tavsîfe kadir olamaz... 337 senesi 31 Mart akşamı, İsmet Paşa adlı bir serdârın kılıcı, tıpkı bundan 600 yıl şu kadar sene evvelki serdarın kılıcı gibi tarihi ikiye böldü. Dört-beş gündenberi bütün Şark âlemi ve bütün Asya için yeni bir devir açılmıştır. Bu mübarek

22. A. Vehbi Ecer, "Millî Mücadele'de Kayseri", I. Kayseri Kültür ve Sanat Haftası Tebliğleri, Kayseri 1987, 44-47,

ve ilâhî kıta, asırlarca süren bir uykudan sonra tâ göbeğinden sar-sılıyor, bütün evliyâ ve enbiyalar türbelerinden başlarını kaldırıyor, asırlarca sisli Şimal cumudiyelerinden esen rüzgârlar önünde hâk ile yeksân olan eski mukaddes beldeler tekrar yeryüzüne çıkıyor. Bil-cümle mazlum milletler, demir ve çelikten zincirlerini kırıyor ve ka-ranlık mahpeslerinden dışarıya boşanıyor. Âdem'in gökten yere in-mesinden beri ilâhî ve insanî birçok mucizelere şahit olan bu kıta, Türk Ordularının yaptığı bu son mucize kadar mehâbetlisini (ulu'sunu) hiç görmemişti... Ey halâskâr kılıç! Sana ta'nedenler şimdi yerin dibine geçmelidirler... Nasıl oldu da bütün yar-dımlarından (müsacedattan) mahrum, barutsuz, gülesiz, tayyaresiz ve mitralyözsüz bir ordu, senelerden beri çektiği bin türlü mihnet ve âlâma (elemelere) rağmen bu yorgun ve çıplak ordu, nasıl oldu da âkıbet galabeyi çalan oldu? Çünkü hak onun tarafında idi, çünkü iman onda, onun kalbindeydi... Bugün bizi sevindiren şey yalnız düş-manın inhişamı (yani sindirilmesi) değil, bir sırrın tecellisi ve bu ha-kikatın tezahürü olmalıdır. Zira arkasından böyle bir tecelliyi sak-lamayan kupkuru bir zafer bizim gibi tarihi sayısız zaferlerle dolu bir millet için o kadar haiz-i ehemmiyet değildir...²³."

Yahya Kemal Beyatlı ise Türk Milleti'nin hasletine işaret ediyor, aynı günlerde İleri Gazetesi'nde çıkan yazılarında şunları söylüyordu:

"Mustafa Kemal Paşa diyor ki: Bu İnönü mucizesi, yalnız Türk neferinin eseridir; neferler diyor ki: O gün İnönü'nde bizim ba-şımızda aslan gibi zabitler vardı, onların elinde kendimizden geçtik, yürüdük; zabitler diyor ki: O gün başımızda İsmet Paşa vardı, bu muzafferiyet onundur, Fevzi Paşa hazırladı o kazandı. İsmet Paşa diyor ki: Bu eser Mustafa Kemal Paşa'nındır"²⁴."

23. M. Kaplan - İ. Enginün, Devrin Yazarlarının Kalemile Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal, İstanbul 1981, I, 528 - 531.

24. Kaplan - Enginün, I, 552 - 531.

Yahya Kemal'e göre Anadolu insanı, yıllarca beklediği ve aradığı kişiyi bulmuştur. Bu adam, bu insan **Mustafa Kemal Paşa**'dır. Gene Yahya Kemal'in ifadesiyle:

"Mustafa Kemal Paşa'nın asıl dehası, Samsun'a çıktığı günden itibaren Türk Milleti'nin istiklâl iddiasında olduğunu sezmişindir²⁵".

Yahya Kemal, şair hassasiyeti ile İstanbul'du okunan mevlidleri, Ayasofya, Bayazıt, Eyüp Sultan'da yapılan duaları anlattıktan sonra bunların yetmediğine işaretle **İleri Gazetesi**'nde çıkan başka bir yazısında şöyle der:

"Bu güzel ve masum sevinci bir de çocuk idrakinden daha yüksek bir idrakle ihata etmenin lüzumu vardır. Bütün bu muzafferiyetler ancak birer merhaledirler. Gaye İzmir ve Edirne'ye kavuşarak bir devlet olmaktır. Bu gayeye varmak için kalb kuvveti, iman kuvveti ve yeni zamanların çok meşhur bir tabiriyle sinir kuvveti göstermekten bir an gevşememek lâzımgelir. **İzmir, Edirne devlete kavuşmadan önce gevşemek bir Türk, bir Müslüman için küfürdür.**²⁶".

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde imzasız olarak yayımlanan, fakat Mustafa Kemal Paşa'ya ait olduğu dil uzmanlarınca kabul edilen²⁷ **"İki Zafer"** başlıklı yazıda şunları anlatır:

"Biri hiyanete diğeri düşmana karşı iki zafer kazandık... İkisi de aynı zamanda bir cümlede ve bilhassa düşmanların asla beklemedikleri bir sırada kazanılmış olduğu için askerî sonuçları fiilen ne olursa olsun, manen çok büyük iki zafer!"²⁸.

25. Aynı yer.

26. Aynı yer.

27. M. Kaplan, İ Enginün, Birol Emil, N. Birinci, Abdullah Uçman... gibileri. Bkz. Kaplan - Enginün, I, Önsöz, 18.

28. Kaplan - Enginün, I, 432 - 433.

O günlerin heyecanı şairleri de harekete geçirdi. **Hâkimiyet-i Milliye** gazetesinde çıkan Samih Rifat'ın duygulu ve coşkulu bir şiiri "İnönü Kapılarında" başlığını taşıyordu:

İNÖNÜ KAPILARINDA

Tarihin ihtiyar iki yolcusu

Mukaddes kapıdan içeri girdik.

Vatanın bekçisi, kahraman ordu

Sana ulu yurttan selâm getirdik.

Yorgunuz, sususuz, fakat kalbimiz

Ümitle çarpıyor bu cenk yerinde,

Yarınki doğacak nuru gördük biz

Senin silâhının gölgelerinde.

Burda istikbâli görüyor vatan

En metin, en yüksek bir emniyetle,

Göklere kilitli sınırlarından

Geçiyor rüzgârlar sanki hüürmetle.

Ey yüce İnönü, mukaddes toprak

Nerde şehitlerin? Göster, görelim.

Yaşlı gözlerimizden kan akıtarak

Onların kabrine yüzler sürelim.

Mihraplar, kubbeler yıkıldığı gün

Onlar kurtardılar bu yeşil yurdu,

*O gün altından tahtını Türk'ün
İsimsiz Yavuzlar, Fatihler kurdu.*

*Duydular türbeler yıkıldığını,
O yağız çehreler döndü mermere,
Kesti kılıçları kendi kanını,
Kabzalar yapıştı çelik ellere.*

*Dişler gıcırdadı, gözler kanlandı,
Geniş göğüsleri doldurdu bir kin,
Hudutlar ürperdi, gök dumanlandı,
İşte o gündür ki kurtuldu bu din.*

*Ey nöbet bekleyen tolgalı yiğit,
Sende o asîl, ateşli kan var!
Yurdumu çiğnetme, diyorlar, yetiş!
Yetimler, öksüzler, hastalar, dullar.*

*Yurdunu çiğnetme, esir olursun!
Türbeni çiğnetme, Müslümanısın sen,
Dövülür, kovulur, hakîr olursun,
Yurdunu çiğnetme, kahramansın sen!²⁹*

Gene Hâkimiyet-i Milliye'de yayınlanan **Cemil Sinan** imzalı "**İstiklâl**" adlı şiir aynı heyecanı taşımaktadır:

29. Kaplan - Enginün, I, 532 - 533.

İSTİKLÂL

*Beş bin yıldan beri yanan bu ocak
Kıyamete kadar böyle yanacak
Tanrı'mızdan ateş aldık en evvel,
Onun sönmez alevidir bu sancak!*

*İçimizden nefer, hakan seçilmez,
Hürriyete esir olan ezilmez.
Yücelerden yüce Türk'ün töresi
Kaf dağıdır, kolay kolay yıkılmaz*

*"Kanımızla boyalanan bu sancak,
Bu yurt Türk'ün değil" demiş bir alçak,
Öyle ise eğer dünya yüzünden
Kıyamete kadar kanlar akacak...*

*İzmir Türk'ün, Yeşil Bursa Türk'ündür.
Edirne'yle İstanbul'da Türk'ündür.
Bunlar değil, hattâ bir Türk yüreği
Hangi elde kardeşbulsâ Türk'ündür.*

*Coşkun seller gibi aksa yerde kan,
And içtik biz atılırız korkmadan!
Tanrı bizim, töre bizim, il bizim,
Bu uğurda can veririz her zaman³⁰*

30. Kaplan - Enginün, I, 512 - 513.

II. İnönü Zaferi'ni kazandıktan sonra, İsmet İnönü'nün Erkân-ı Harbiye-i Umumiyye Reisliğine çektiği zafer telgrafını kitabına aynen alan **Şevket Süreyyâ Aydemir**, bu zafer ve telgraf ile ilgili yorumunu şu cümlelerle yapar:

"Bu neticenin ve telgrafın o günlerde, Mustafa Kemal, Ankara ve İstanbul ve bütün Türkiye için taşıdığı değeri, bu gün lâıykıyla değerlendirmemiz belki zordur. Fakat, eğer bu netice böyle alınıp da muharebe meydanından böyle bir telgraf çekilmeseydi İstiklâl Savaşının ve Millî Mücadelenin akışının istikâmeti değişebilirdi. Çünkü meclis ve memleket, yalnız toplayabileceği silâh gücü bakımından değil, manevî sebat, tâkat ve kudretinin de son haddine kadar gerilmişti³¹".

II. İnönü Zaferine yakın Türk Tarihinde mağlubiyetlerin çokluğu sebebiyle psikolojik bir eziklik içine giren Türk Milleti'nin, bu zaferle birlikte karamsar ruh halinden kurtuluşunu görüyoruz. Bu sebeplerdir ki II. İnönü Zaferi Türk Milleti'nde bir heyecan yaratmış, Türk'ün kendine güven duygusunu kat kat daha artırmıştır. Bu güven duygusuyla Mustafa Kemal'in temsil ettiği ve içinde olduğu Millî Hükümete, TBMM'ne ve ona bağlı komutanlara sıkı sıkıya bağlanmıştır. Millî orduyu bütün gücüyle, malıyla-mülküyle, tüfeğiyle, eli silâh tutan insanlarıyla desteklenmiştir. İstiklâl'in herşeyin üstünde tutan karakterini ortaya koymuştur.

II. İnönü Zaferi **Fahri Belen Paşa'nın** işaret ettiği gibi Millî Hükümetin hem meşruiyetini ortaya koydu, hem de itibarını yükseltti. Türk Milleti'nin ordusuna güvenini artırdı³². Bazı Müslüman halklar arasında sevinç yarattı. Özellikle İngilizlere düşman olan Hind Müslümanlarının yanında Müslüman olmayan **Hindu**ların da yer aldığını, Türkiye'yi destekleme konusunda Hind Müslümanları ile Hindular arasında 1919 yılı Mayısında görüş birliğine varıldığını görmekteyiz. Bu anlaşmanın sonucu

31. Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, I, 174.

32. Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara 1983, 319; Bayur, 200 vd.

olarak 8-10 Temmuz 1921 tarihleri arasında **Karaçi**'de 5000 kişinin katıldığı bir konferansta Türkiye lehinde alınan kararlar arasında İnönü Savaşlarından dolayı Mustafa Kemal ve Ankara Hükümeti'nin tebrik edilmesi de yer aldı³³. Bu başarılı, ferahlatıcı durum düşmanlarda büyük bir paniğe yol açtığı gibi, Batılı Devletlerde de fikir değişikliği doğurdu. Meselâ **Yahyâ Akyüz**'ün **Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu** adlı eserinde II. İnönü Savaşından sonraki Fransız basınında çıkan ilginç ifadeleri nakleder. onun verdiği bilgilere göre:

"La Dépêche gazetesi "Ders ağır oldu ama Yunanlılar haketti" derken (7 Nisan 1921), Lyon Republicain de "Oyun kaybedildi, Venizelos'un dehasının güçlüğü kurduğu büyük Yunanistan fiilen öldü" (10 Nisan 1921) diye yazıyordu³⁴... Le Temps'da çıkan Eskişehir Dersi başlıklı yorum ilginçtir: Ekliyelim ki Türkler stratejide de, taktikde de üstün göründüler. Çünkü Yunan yenilgisi Hellen Ordusunun sol kademamı çeviren Türklerin bir manevrası ile sağlandı... Bütün milletler gibi yaşama ve istiklâl hakkı olan bir Türk Milleti vardır... Bu milletin bir vatani, bir başşehri vardır. Asya'da İzmir bu vatanın başlıca penceresidir. Avrupa'da da Edirne, başşehrin gerekli kale duvarıdır. Tek çözüm var: Samimiyetle Türklerin bağımsızlığını tanımak, onlara İzmir'i, Edirne'yi vermek (9 Nisan 1921)."³⁵

Bu ve buna benzer yayımlarla batıda Türk Milletinin de yaşama ve istiklâl hakkı olduğu konuşulur ve düşünülür oldu. İstanbul İngiliz Büyükelçisi **Sir Horace Rumbold**, Lord Curzon'a verdiği raporda "İtalya ve Fransıya Kemalistlere yardım etmekle suçluyor"³⁶ diyordu.

İstanbul'u Belçika Orta Elçisi **De Welle** raporunda şunları yazıyordu:

33. Turan, II, 153.

34. Yahya Akyüz, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu (1919 - 1922)**, Ankara 1988, 260.

35. Akyüz, 262.

36. Akyüz, 481.

"Yunanlılar tam bir bozguna uğradılar. Yeniden harekete geçeceklerini ilan etmeleri ise tam bir farfaradır. Kemalistlerin ise kazandıkları askerî zaferler sonucunda millî duyguları son derece arttı..."³⁷

II. İnönü Zaferinden sonra Batılı Devletlerin tutumlarında değişiklikler oldu. Meselâ Fransa, Millî Hükümetle anlaşmaya karar verdi. Fransız Dış İşleri Komisyonu sözcüsü **Franklin Bouillon** (Buyon) Ankara'da görüşmelere başladı. Sovyet elçisi zaferden sonra tebriklerini bildirdi ve yardım edebileceklerini ifade etti (30 bin ruble verdi).

İngiltere'de fikir değişikliği belirdi. General **Harrington** Yunanlıların başarılı olabileceklerinden emin değildi. Mareşal **Wilson** Yunanlılara yeni bir saldırıdan kaçınmalarını tavsiye ediyordu. İngiliz Hükümeti tarafsız kalacağını Yunan Hükümeti'ne bildirdi.

Yunan dışındaki işgalci devletler 1921 yılının Mayıs ayından itibaren Anadolu'da kalan kuvvetlerini çekmeye başladılar.

II. İnönü Zaferi'nden sonradır ki iç ayaklanmaların bastırılması (Koçkiri gibi) sağlandı.

TBMM ve Millî Hükümet kendisine çeki-düzen verdi. Ordu güçlendirildi. Mustafa Kemal Paşa Başkomutan olarak görevlendirildi. **Tekâlif-i Milliye Kanunu** çıkartılarak bütün halkın katkısı sağlandı. Sakarya ve Dumlupınar Zaferlerini takiben 9 Eylül 1922'de İzmir'den Yunanlılar atıldılar.

11 Ekim 1922'de imzalanan **Mudanya Mütarekesi** (Silah bırakılması) ile Türk Kurtuluş Savaşı sona erdi.

37. Akyüz, 492.

Son söz olarak yeniden hatırlatalım ki II. İnönü Savaşı Anadolu Türk halkını galeyana getiren Millî Hükümete ve Büyük Millet Meclisine güveni ve bağlılığı sağlayan, düşmanı duraklatan itici bir güç olmuştur. Millî Mücadele hareketinin ivme kazanmasına sebep olmuştur.

Özetle söylemek gerekirse II. İnönü Zaferi Anadolu insanını sevindirmekle kalmamış, Türk Ordusuna moral, Millet Meclisine itibar ve güç, millete heyecan ve savunma aşkı kazandırmış, düşmanlarda ise korku uyandırmıştır.